

ДОСЛІДЖЕННЯ КОНЦЕНТРАЦІЇ ТА КОНКУРЕНЦІЇ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Журавка О.С., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет, м. Суми
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
o.zhuravka@uabs.sumdu.edu.ua

Пахненко О.М., к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Сумський державний університет, м. Суми
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
o.rakhpnenko@uabs.sumdu.edu.ua

Сухомлин А.А., студент, Сумський державний університет, м. Суми
вул. Римського-Корсакова, 2, м. Суми, 40007, Україна
findream094@gmail.com

У статті розглянуто актуальність проведення оцінки концентрації та рівня конкуренції на страховому ринку України в умовах його глобалізації. Проаналізовано показники концентрації та монополізації страхового ринку України. Виявлено, що в цілому ринок страхування в Україні є неконцентрованим, як і окремі його сегменти - ринок ризикового страхування. Ринок страхування життя є помірно концентрованим або з помірною монополізацією. Розглянуто проблеми, які виникають при проведенні моніторингу за рівнем концентрації вітчизняного ринку страхових послуг. Проаналізовано зв'язок між процесом концентрації ринку та конкуренцією на ньому. Питання конкуренції, як рушійного механізму розвитку ринкових відносин, визначено через специфіку конкуренції на страховому ринку. Розглянуто ринок ризикового страхування як осередок конкурентного середовища. Представлено існуючі методи оцінки конкурентної позиції економічного суб'єкта на цільовому ринку в залежності від групи показників і змінних. Проаналізовано концептуальні та методичні підходи до визначення параметрів оцінки конкурентної позиції страхової компанії, які враховують специфіку страхового підприємства, структуру страхового ринку та особливості страхової послуги, як товару. Виокремлено показники оцінки страхових компаній з ризикового страхування за фінансовим станом за останні п'ять років та на їх основі створено рейтинг страховиків, які діють на ринку страхування, проаналізовано їх конкурентні переваги. З'ясовано, що на ринку ризикового страхування України лідерами є такі системоутворюючі страхові компанії як СК «УНІКА», СК «ТАС СІ», СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ», СК «РЗУ УКРАЇНА», СК «АХА СТРАХУВАННЯ» та СК «ІНГО УКРАЇНА». Їх основними конкурентними перевагами є значний обсяг активів, динамічно зростаючий обсяг страхових платежів, та належний рівень виплат, який підтверджується обсягами страхових відшкодувань.

Ключові слова: страховий ринок, концентрація страхового ринку, рейтингова оцінка, активи страхових компаній, рівень виплат, конкуренція.

DOI: 10.21272/1817-9215.2019.1-4

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Страховий ринок є одним з найважливіших секторів ринкової інфраструктури та вагомим чинником для фінансової системи будь-якої країни. Світові тенденції останніх років демонструють пряму залежність між рівнем організації страхової справи та економічним розвитком держави в цілому. У багатьох країнах світу рентабельність страхового бізнесу перевищує рівень рентабельності в промисловості та банківському секторі.

При ефективно функціонуючому страховому ринку створюється сприятливе середовище, яке забезпечує страховий захист суб'єктам господарювання та фізичним особам, що в свою чергу зменшує витрати державного бюджету на відшкодування збитків в наслідок надзвичайних ситуацій, стихійних лих. Важливим аспектом у ефективно функціонуванні страхового ринку є захист бізнесу від непередбачених ситуацій та ситуацій ризику, а також забезпечення соціальної підтримки населенню країни. В свою чергу страхова діяльність акумулює значні кошти, які в подальшому

перетворюються на інвестиційні ресурси і здатні стимулювати соціально-економічний розвиток країни.

Тому останнім часом страховому ринку приділяється значна увага з боку дослідників та науковців. Важливим аспектом є аналіз концентрації та рівня конкуренції на страховому ринку.

Концентрація страхового ринку – це об'єктивний процес, який розвивається згідно з тенденціями загальносвітових законів ринку. Рівень концентрації ринку безпосередньо вказує на монополізацію ринку та характеризується наявною конкуренцією. Посилення монополізації на ринку часто провокує негативні наслідки як на сам ринок, так і на стан економіки держави.

Зважаючи на світову глобалізацію економіки, комплексне вивчення рівня концентрації на ринках є дедалі актуальним питанням, а враховуючи вище зазначений вплив страхового ринку на економіку він не є виключенням.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

В останні роки достатня кількість зарубіжних та вітчизняних учених приділяють значну увагу дослідженню проблем конкуренції та ступеня монополізації ринку страхових послуг, аналізують зосередження капіталу, який перебуває в розпорядженні окремих страховиків та їх вплив на ринок. Серед таких учених варто відмітити: Бойко Л.О. [1], Гаманкову О.О. [2], Кирилюк А.О. [3], Ласточкину М.С., [4], Хитрову Е.М. [5], Шумелду Я.П. [6] та ін. Разом з тим узагальнення напрацювань за зазначеною проблематикою свідчать про фрагментарність та незавершеність досліджень у даному напрямі.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Метою статті є дослідження стану страхового ринку України, рівня концентрації на ньому, визначення основних конкурентних переваг страхових компаній на вітчизняному ринку, аналіз показників діяльності лідируючих страховиків, а також вивчення стану конкуренції на страховому ринку.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ

Концентрацію страхового ринку слід розглядати як процес зосередження надання конкретних видів страхових послуг у руках невеликої кількості страховиків. Першочергово для дослідження концентрації необхідно дослідити динаміку кількості страхових компаній на ринку України, що відображено на рисунку 1 [7].

Кількість страхових компаній, що займаються страхуванням життя, значно поступається кількості компаній, які здійснюють ризикові види страхування, на ринку простежується динаміка до скорочення загальної кількості страхових компаній. Станом на кінець 2018 року кількість страхових компаній з 2014 року, що здійснюють страхування життя, зменшилась майже вдвічі, а кількість страхових компаній, що займаються ризиковим страхуванням, зменшилась на ¼.

Як показують дослідження, припиняють свою діяльність ті страховики, рівень капіталізації яких не відповідає встановленим нормативам, або ті, що займалися не «класичним» страхуванням.

Українські страховики порівняно зі світовими компаніями мають доволі низький рівень статутного капіталу, що безперечно має ряд негативних наслідків. Для забезпечення необхідного рівня капіталу страховиків держава вимушена збільшувати його розміри на законодавчому рівні. Така тенденція пов'язана безпосередньо з тим, що капіталізація та стан фінансових ресурсів переважною більшістю вітчизняних страхових компаній є незадовільними і не здатними забезпечувати їх конкурентоспроможність навіть на внутрішньому ринку. У зв'язку зі світовою глобалізацією поступово зникають бар'єри між державами і створюється єдиний світовий простір, в якому вітчизняні страхові компанії вимушені будуть конкурувати на міжнародній арені.

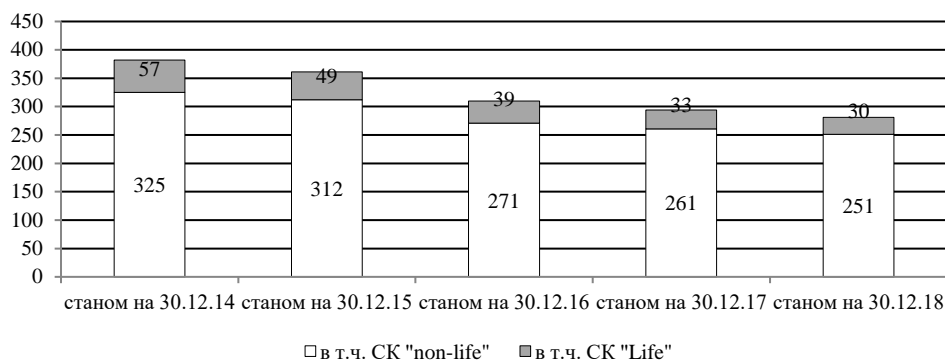

Рисунок 1 – Кількість страхових компаній в Україні за період 2014-2018 рр.

Концентрація ринку визначається не лише кількістю компаній присутніх на ньому, не менш важливим чинником є те, яку частку на цьому ринку займає та чи інша компанія. На ринку страхових послуг частка ринку визначається за декількома факторами, одним з яких є розмір отриманих страхових премій. Обсяг страхових премій є важливою характеристикою діяльності окремих страховиків та показником, що характеризує стан та розвиток страхової галузі у цілому. Саме даний макроекономічний показник використовується у світовій практиці для визначення ролі та місця тієї чи іншої країни у розвитку світового страхового ринку.

Валові страхові премії, отримані страховиками при страхуванні та перестраховуванні ризиків від страхувальників та перестраховальників за період 2014-2018 рр. представлено в таблиці 1.

Таблиця 1 – Валові страхові премії за період 2014-2018 рр., млн. грн.

Показник/Рік	Від юридичних осіб	Від фізичних осіб	"Life"	"non-Life"	Всього	Приріст, %
2014	17 247,4	9 519,9	2 159,8	24 607,5	26 767,3	-6,61
2015	19 496,5	10 239,5	2 186,6	27 549,4	29 736,0	11,09
2016	21 950,3	13 220,0	2 756,1	32 414,2	35 170,3	18,28
2017	27 876,2	15 555,6	2 913,7	40 518,1	43 431,8	23,49
2018	30 936,5	18 431,0	3 906,1	45 461,4	49 367,5	13,7

Проаналізувавши дані таблиці, можемо стверджувати про те, що на страховому ринку України обсяг страхових премій зростає з одночасним зменшенням кількості СК, що збільшує реальний приріст страхових премій з кожним роком. Відповідно, на ринку страхових послуг в Україні наявна динаміка до скорочення загальної кількості страхових компаній та одночасного зростання обсягу страхових премій, що в свою чергу підвищує рівень концентрації ринку.

Також можемо стверджувати про диспропорцію в структурі страхового ринку України, оскільки на ризикове страхування припадає 92% валової страхової премії, та відзначимо, що ринок має розвиток переважно за рахунок залучення страхових платежів від юридичних осіб.

У багатьох країнах світу приділяється значна увага дослідженням рівня концентрації на внутрішньому ринку. Під час аналізу використовується ціла система показників, яка розроблена світовою економічною наукою для оцінки рівня концентрації в різних галузях економіки. Серед даних показників насамперед необхідно відзначити наступні:

- індекс концентрації (CR);

- індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ);
- індекс Лінда (L);
- індекс відносної ентропії;
- коефіцієнт Джині та інші.

Показники, через які проводиться аналіз концентрації та монополізації ринку, досить різноманітні, й саме тому дають змогу оцінити ринки з різних сторін [3, с. 71]. На жаль, офіційна статистика для оцінки концентрації страхового ринку України використовує тільки 2 показники: коефіцієнт концентрації (CR) та індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ). Тому ми розглянемо роль та значення цих показників.

Для загальної оцінки концентрації ринку використовують коефіцієнт концентрації призначений для відображення сукупної частки на ринку певної кількості компаній [1, с. 64]. Він розраховується як процентне відношення результатів діяльності певної кількості найбільших продавців (суб'єктів господарювання) до загального обсягу на даному ринку. Коефіцієнт концентрації визначається за формулою [3, с. 68]:

$$CR_n = \sum_{i=1}^n S_i \quad (1)$$

де CR_n – коефіцієнт концентрації n продавців ринку;
 S_i – частка i -го продавця в загальному обсягу ринку;
 n – число продавців на ринку.

Слід звернути увагу, що у різних країнах по значенню цього показника для страхових компаній встановлені державні обмеження. Тобто існує державний нагляд, який не припускає зосередження в руках однієї компанії впливу на певний відсоток страхового ринку (наприклад у США не припускається зосередження в руках однієї компанії більш 31% страхового ринку, двох – 44%, трьох – 54%). При порушенні співвідношень, держава вдається до економічних санкцій, обмежує присутність відповідних страховиків на ринку. Коефіцієнт концентрації в кожній країні розраховується для різної кількості ринкових суб'єктів (продавців). При дослідженні страхового ринку вітчизняні аналітики найчастіше використовують CR-3 (або Топ-3), CR-10, CR-20, CR-50, CR-100, CR-200

Аналіз концентрації вітчизняного ринку страхових послуг щорічно розраховує Національна комісія, що здійснює державне регулювання ринку фінансових послуг, і проводить у цілому та окремо за ринком ризикових видів страхування («non-Life») або інших, ніж страхування життя) та ринком страхування життя («Life») на основі валових страхових премій.

Концентрація страхового ринку за надходженням валових страхових премій від страхування життя відображено в таблиці 2.

Таблиця 2 – Концентрація ринку страхування життя за період з 2014 року по 2018 рік, млн. грн.

Топ	2014		2015		2016		2017		2018	
	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %
Топ 3	967,2	44,8	936,1	42,8	1186,5	43,0	1586,6	54,5	2122,1	54,3
Топ 10	1970,8	91,2	1921,4	87,9	2465,2	89,4	2794,7	95,9	3783,9	96,9
Топ 20	2132,4	98,7	2164,0	99,0	2741,2	99,5	2911,0	99,9	3904,8	100,0
Топ 50	2159,8	100,0	2186,6	100,0	2756,1	100,0	2913,7	100,0	x	x
Всього	2159,8	100	2186,6	100	2756,1	100	2913,7	100	3906,1	100,0

Отже, на ринку страхування життя основну частку валових страхових премій (87-95%) акумулюють 10 СК «Life», при чому, майже половину (42-54%) від валових страхових премій акумулюють лише 3 страхові компанії, що є лідерами в даній галузі. Відповідно до даних наведених у таблиці 2 вже можливо зробити висновок про високий рівень концентрації у даному сегменті страхового ринку.

Концентрація страхового ринку за надходженням валових страхових премій від ризикового страхування відображено в таблиці 3.

Таблиця 3 – Концентрація ринку страхування, іншого, ніж страхування життя за період 2014-2018 рр., млн. грн.

	2014		2015		2016		2017		2018	
	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %	Премії	Частка на ринку, %
Топ 3	842	15,6	4050	14,7	6141	18,9	8642	21,3	6834	15,0
Топ 10	8607	35,0	10011	36,3	14471	44,6	17752	43,8	18022	39,6
Топ 20	13 244	53,8	16613	60,3	20322	62,7	25502	62,9	28119	61,9
Топ 50	19402	78,8	23409	85,0	27856	85,9	35651	88,0	40206	88,4
Топ 100	22981	93,4	26472	96,1	31418	96,9	39548	97,6	44498	97,9
Топ 150	24482	99,5	27509	99,9	32395	99,9	40318	99,5	45311	99,7
Всього	24608	100	27549	100	32414	100	40518	100	75461	100

На ринку ризикового страхування, незважаючи на значну кількість компаній, фактично основну частку валових страхових премій (92-97%) накопичують 100 СК «non-Life». А порівнюючи дані таблиці 3 з загальною кількістю страхових компаній, які діють на ринку ризикового страхування можемо констатувати той факт, що на інші 175-100 страхових компаній припадає менше 5% частки ринку, що в свою чергу вказує на існування дрібних і малоефективних страховиків.

Перевага коефіцієнта концентрації над іншими полягає в тому, що він є дуже простим при розрахунках, однак існує багато недоліків під час його використання. Насамперед, це пояснюється тим, що він фактично ігнорує структуру розподілу ринкових часток між компаніями, які увійшли в розрахунок даного показника. Показник характеризує тільки суму часток фірм, але розрив між фірмами може бути різним, тобто він «нечутливий» до різних варіантів розподілу часток між конкурентами.

З цієї особливості даного показника й пов'язана можлива неточність при його використанні. Тому він не застосовується як основний показник при оцінці концентрації ринку, а лише використовується як додаток до інших показників.

Паралельно з коефіцієнтом концентрації доцільно використовувати індекс Герфіндала-Гіршмана (ННІ). Даний показник характеризує рівень конкуренції на ринку через призму його концентрації і показує розподіл «ринкової влади» між суб'єктами ринку. Тому для визначення рівня монополізації ринку страхування в Україні використаємо індекс Герфіндала-Гіршмана (ННІ).

Основна перевага даного показника – це здатність чуйно реагувати на перерозподіл часток між фірмами, діючими на ринку.

Для оцінки ринкової концентрації використовуються наступні діапазони даного показника:

- ННІ < 1000 – ринок оцінюється як неконцентрований;
- 1000 < ННІ < 1800 – ринок оцінюється як помірно концентрований;
- ННІ > 1800 – ринок оцінюється як висококонцентрований [2].

Визначається даний індекс як сума квадратів часток всіх фірм, що діють на ринку за наступною формулою:

$$ННІ = P_1^2 + P_2^2 + P_3^2 + \dots + P_n^2 \quad (1)$$

де P_n^2 – квадрат частки n-ї фірми, що діє на ринку.

Індекси ННІ за аналізований період представлені на рисунку 2.

Відповідно до рисунку в цілому ННІ за 5 років складає значно менше 1000, що говорить про те, що ринок страхування в Україні є неконцентрованим, як і ринок ризикового страхування. Ринок страхування життя є помірно концентрованим або з помірною монополізацією.

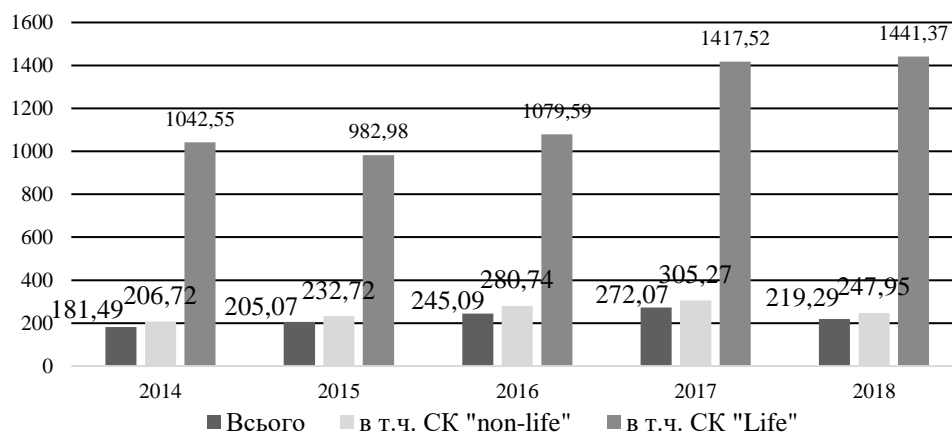

Рисунок 2 – Індекс Герфіндаля-Гірмана за 2014-2018 рр.

Надмірний рівень концентрації дуже часто стримує вільну конкуренцію, гальмує розвиток страхового ринку та негативно впливає на економічний розвиток країни в цілому. Тому проблеми концентрації та конкуренції, злиття і поглинання повинні бути під постійним контролем держави, політика якої повинна сприяти тому, щоб інтереси всіх учасників страхових відносин були враховані.

Розвиток будь-якого ринку не можливий без конкуренції. Страховий ринок є специфічною частиною фінансового ринку України, який відрізняється від інших сегментів ринку специфічністю товару – страхової послуги та метою функціонування – надання страхового захисту споживачам. З урахуванням наведених окремих рис страхового ринку, слід визнати сутність та прояви конкуренції на ньому. Дослідники виділяють такі фундаментальні рівні – конкуренція товарна, цінова, за витратами, персоналом та рівень, що виходить за межі страхового ринку й є альтернативою йому.

Так, на думку Гаманкової О.О., «вітчизняному ринку страхових послуг, незважаючи на велику кількість страхових компаній, не притаманна вільна конкуренція. Він є достатньо закритим ринком з огляду на можливість будь-якого страховика у будь-який момент увійти на ринок і розпочати на ньому свою активну діяльність. Головна причина – дуже неоднорідна структура ринкового середовища, неналежний рівень прозорості ринку, відсутність розгорнутої офіційної інформації стосовно діяльності кожної окремої страхової компанії та структури її страхового портфеля. Ринок має яскраво виражений «стільниковий» характер, і майже кожна страхова компанія, працюючи у «стільнику», прив'язаному до певної фінансово-промислової групи або органів влади, практично позбавлена конкурентів, перебуваючи монополістом у своїй закритій зоні. Це дає їй можливість, не докладаючи ринкових зусиль і не відчуваючи конкуренції, отримувати значні надходження, одночасно призводячи до загострення конкурентної боротьби між іншими компаніями у відкритих зонах ринку» [2, С. 107].

Таким чином, можна визначити, що конкуренція на ринку страхування не заважає вільному доступу нових учасників на ринок. А виходячи з попереднього аналізу концентрації страхового ринку України ми можемо стверджувати, що сам ринок фактично розподілений на сегменти: для вільної конкуренції – в даному випадку це ринок страхування іншого, ніж страхування життя, тобто ринок ризикового страхування та закриті ділянки, ресурси яких належать «обраним» страховикам, відповідно це ринок страхування життя, на якому присутній значний рівень концентрації. В такому випадку, більш яскравим з точки зору прояву конкуренції на ринку буде дослідження ринку ризикового страхування.

Розглядаючи різні прояви конкуренції на ринку, необхідно зупинитися на такому

понятті, як «конкурентна позиція», яка оцінюється по відношенню до прямих конкурентів та інших учасників зовнішнього оточення. Конкурентні позиції учасників ринку є узагальненим виразом конкретного положення, які вони займають у ринковому середовищі по відношенню до конкурентів, якими для них є інші професійні суб'єкти у тому ж виді бізнесу. «Оцінка конкурентної позиції фірми дозволяє визначити наскільки сильна сьогоднішня конкурентна позиція фірми, яку зміну конкурентної позиції можна очікувати при використанні сьогоднішньої стратегії, який ранг фірми щодо ключових суперників у кожному важливому компоненті конкурентної сили і галузевому ключовому факторі успіху, який перелік конкурентних переваг фірми і можливість фірми захищати свою позицію» [8].

Проте, не всі учасники страхового ринку конкурують між собою. Сегментація ринку за видами страхових послуг, за розміром компаній впливає на характер оцінки конкурентної позиції. Конкурентна позиція страховика оцінюється за низкою показників та у сукупності може складати привабливість компанії на ринку.

Існуючі методи оцінки конкурентних позицій економічного суб'єкту на цільовому ринку в залежності від групи показників і змінних, що використовуються при аналізі можна поєднати у наступні групи:

1. Методи з визначення ринкових позиції за моделями Бостонської Консалтингової групи, М. Портера, «Мак-Кінзі» та інші;
2. Методи, що базуються на визначенні рівню менеджменту.
3. Методи, які характеризують фінансовий стан економічного суб'єкту.
4. Методи, які характеризують конкурентоспроможність товару.

В кожному методі обирається набір параметрів за якими визначається ринкова позиція компанії. Об'єктивна оцінка може бути отримана за умов використання декількох методів та порівняння їх результатів.

Проте в цієї статті не ставиться мета розгляду всіх методів, тому зупинимося на аналізі існуючих рейтингових оцінок страховиків за основними показниками, за якими найбільш детально оцінюється ринкова позиція та стан конкурентного потенціалу в конкретну дату.

Незалежний рейтинг страхових компаній включає такі показники як спеціалізація компаній, їх професіоналізм, імідж і досвід роботи на страховому ринку України з даного виду (в т.ч. керівників, агентів, співробітників), темп зростання бізнесу, присутність в регіонах України, якість і сталість топ- менеджменту і ключових фахівців, підтримка материнських компаній, структура і диверсифікація страхового портфеля, оперативність і якість врегулювання, якість і умови страхових програм, зацікавленість у розвитку клієнтської бази та бажання СК працювати з фізичними особами, якість андеррайтингу, сила бренду і переважання позитивного іміджу страховика на ринку (серед партнерів і клієнтів), клієнтська база, рівень виплат [9].

Професійне видання онлайн журналу «Форіншурер» щоквартально здійснює публікації, що стосуються рейтингу страхових компаній в Україні.[10].

Серед представлених в даному виданні основних показників оцінки страхових компаній за фінансовим станом ми виокремили наступні:

- обсяг страхових платежів;
- частка страхових премій на ринку;
- обсяг активів;
- обсяг страхових відшкодувань;
- рівень виплат.

В таблиці 5 наведені показники в абсолютних сумах і в дужках вказана рейтингова позиція за відповідний рік страховиків, які в 2018 році сформували Тор-5 лідерів страхового ринку, а у попередні роки входили в Тор-10.

Відповідно до рейтингу за обсягом страхових платежів СК «non-life» страховики, які займають на сьогодні Тор-5, протягом 5 років зберігають свої лідируючі позиції і не виходять з 10 системних страховиків. Відповідно дані страхові компанії мають досить вагомий частку у структурі валових страхових премій. Найменше значення за

досліджуваний період мала СК «ТАС СГ» – 1,73% у 2014 році, найвище СК «УНІКА» – 4,49% у 2018 році.

Таблиця 5 – Рейтинг страхових компаній за основними показниками

Рейтинг страхових компаній за обсягом страхових платежів, тис. грн.						
№	Назва компанії	2018	2017	2016	2015	2014
1	УНІКА	2041616 (1)	1702912 (1)	1064115 (6)	1008058 (3)	743785 (2)
2	АХА СТРАХУВАННЯ	1886713 (2)	1678704 (2)	1400430 (3)	1089649 (2)	758208 (1)
3	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	1827228 (3)	1583890 (3)	1211259 (4)	882477 (4)	626945 (3)
4	PZU УКРАЇНА	1516950 (4)	1287795 (4)	1120361 (5)	798862 (6)	503877 (9)
5	ТАС СГ	1387744 (5)	1023863 (7)	763238 (9)	607382 (10)	426105 (10)
Частка на ринку лідируючих СК «non-life» за обсягом страхових премій, %						
№	Назва компанії	2018	2017	2016	2015	2014
1	УНІКА	4,49%	4,20%	3,28%	3,66%	3,02%
2	АХА СТРАХУВАННЯ	4,15%	4,14%	4,32%	3,96%	3,08%
3	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	4,02%	3,91%	3,74%	3,20%	2,55%
4	PZU УКРАЇНА	3,34%	3,18%	3,46%	2,90%	2,05%
5	ТАС СГ	3,05%	2,53%	2,35%	2,20%	1,73%
Всього за рік (млн грн)		45 461,4	40 518,1	32 414,2	27 549,4	24 607,5
Рейтинг страхових компаній за обсягом активів, тис. грн.						
№	Назва компанії	2018	2017	2016	2015	2014
1	УНІКА	3374471 (1)	1662717 (4)	1163545 (6)	969314 (6)	695920 (8)
2	PZU УКРАЇНА	2201809 (2)	1594049 (5)	1207179 (5)	917821 (8)	598075 (10)
3	АХА СТРАХУВАННЯ	1932701 (3)	1789424 (3)	1432887 (4)	1233220 (4)	1012284 (3)
4	ІНГО УКРАЇНА	1843095 (4)	1813054 (2)	1498527 (3)	1297085 (3)	1173220 (2)
5	АЛЬЯНС	1665861 (5)	1533671 (6)	1546380 (2)	1485990 (2)	1577364 (1)
Рейтинг страхових компаній за обсягом страхових відшкодувань, тис. грн.						
№	Назва компанії	2018	2017	2016	2015	2014
1	УНІКА	1711652 (1)	617101 (2)	482183 (3)	426273 (3)	326502 (2)
2	АХА СТРАХУВАННЯ	887540 (2)	817672 (1)	601896 (2)	490491 (1)	374064 (1)
3	PZU УКРАЇНА	562564 (3)	453770 (5)	314406 (8)	235809 (9)	168302 (6)
4	ТАС СГ	545449 (4)	371337 (7)	262224 (9)	212435 (10)	176622 (8)
5	ІНГО УКРАЇНА	527795 (5)	549712 (3)	368357 (5)	452909 (2)	291420 (3)
Рівень виплат системних страхових компаній, %						
№	Назва компанії	2018	2017	2016	2015	2014
1	УНІКА	83,8	36,24	45,31	42,29	43,9
2	АХА СТРАХУВАННЯ	46,9	48,71	42,98	45,01	49,34
3	АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ	25,7	20,42	20,1	29,12	20,33
4	PZU УКРАЇНА	37,1	35,24	28,06	29,52	33,4
5	ТАС СГ	39,3	36,27	34,36	34,98	41,45
6	ІНГО УКРАЇНА	43,5	51,64	40,77	59,09	50,14

За обсягом активів простежуємо різку зміну постійних лідерів: наприклад, з 2014 року і на кінець 2018 року такі страхові компанії як СК «УНІКА» та СК «PZU УКРАЇНА» зміцнили свої позиції на ринку посунувши минулорічних лідерів з перших позицій («АЛЬЯНС», «ІНГО УКРАЇНА»).

Згідно з рейтингом страхових компаній за обсягом страхових відшкодувань можемо прослідкувати наступну динаміку: СК «УНІКА» та СК «АХА СТРАХУВАННЯ» протягом 2014-2018 рр. є абсолютними лідерами і змінюють свої позиції в діапазоні Топ-3, значно зріс обсяг страхових відшкодувань у СК «PZU УКРАЇНА» та СК «ТАС СГ».

Якщо звернутися до рівня виплат страхових компаній, то даний показник суперечить попереднім рейтингам страховиків, адже далеко не завжди корелює з реальним станом справ у компанії, і прямо залежить від структури її портфеля. Чим вища частка високозбиткових видів страхування, таких як КАСКО, ОСЦПВ, ДМС – тим рівень виплат буде вищим, аж до 60-70%. Якщо ж робота страховика сконцентрована у вузькому сегменті, то з оглядкою на специфіку його діяльності і 10% може бути нормальним показником. Разом з тим, для роздрібної компанії з відносно

однорідним портфелем нормальним рівнем виплат вважається діапазон від 45% до 60%. А окремі учасники рейтингу ніяк не вписуються в цей коридор. Однак, не завжди низький рівень виплат говорить негативно про компанію. Тому доцільно представити рівень виплат системних страхових компаній оглядово, а не у формі рейтингу.

Таким чином, на ринку ризикового страхування України лідерами є такі системоутворюючі страхові компанії як СК «УНІКА», СК «ТАС СГ», СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ», СК «PZU УКРАЇНА», СК «АХА СТРАХУВАННЯ» та СК «ІНГО УКРАЇНА». Їх основними конкурентними перевагами є значний обсяг активів, та динамічно зростаючий обсяг страхових платежів, що говорить про впливовість даних компаній на ринку, нарощення клієнтської бази страхувальників та про страхування значних ризиків.

ВИСНОВКИ

Концентрація страхового ринку – це об'єктивний процес, який розвивається згідно з тенденціями законів ринку. У практиці багатьох країн використовують цілу систему показників, яка розроблена світовою економічною наукою для оцінки рівня концентрації в різних галузях економіки. Офіційна статистика, на жаль, дає лише фрагментарну оцінку рівню концентрації вітчизняного ринку страхових послуг. Нацфінпослуг розглядає два показники: коефіцієнт концентрації та індекс Герфіндала–Гіршмана. Аналіз даних показників надається в цілому по ринку та окремо за ринками страхування «non-Life» та «Life» тільки за обсягом страхових премій. Така оцінка є дуже узагальнюючою, страховий ринок України й досі залишається інформаційно закритим.

Як показали дослідження, рівень концентрації ринку знаходиться у зв'язку з процесами монополізації та конкуренції. Значна концентрація на ринку страхування життя, що в свою чергу визначає його як помірно монополізований та не значна концентрація на ринку ризикового страхування, на якому спостерігається значний рівень конкуренції.

Однак, серед значної кількості страхових компаній на ринку страхування іншого, ніж страхування життя можливо виокремити лідерів, які, порівняно з конкурентами, мають значний обсяг страхових платежів і займають вагомую частку на ринку за обсягами страхових премій, обсягом активів, а також, що важливо для клієнта – належний рівень виплат, який підтверджується обсягами страхових відшкодувань. На ринку ризикового страхування України лідерами є такі системоутворюючі страхові компанії як СК «УНІКА», СК «ТАС СГ», СК «АРСЕНАЛ СТРАХУВАННЯ», СК «PZU УКРАЇНА», СК «АХА СТРАХУВАННЯ» та СК «ІНГО УКРАЇНА».

SUMMARY

The concentration of the insurance market is an objective process that evolves by the trends of the world market laws. In practice, many countries use a whole set of indicators that are developed by the world economic science to estimate the concentration level in different sectors of the economy. Official statistics, unfortunately, give only a fragmentary assessment of the concentration level of the domestic insurance market. The National Financial Services Commission considers two indicators: the concentration ratio and the Herfindahl-Hirschman index. The analysis of these indicators is provided on the whole market and separately on the non-life and Life insurance markets only by the volume of insurance premiums. Such an assessment is very general, and the insurance market of Ukraine remains informationally closed.

Studies have shown that the level of market concentration is related to the processes of monopolization and competition. Significant concentration on the life insurance market, which in turn defines it as moderately monopolized and not a significant concentration on the risk insurance market, which has a significant level of competition.

However, among a large number of insurance companies in the insurance market other than life insurance, it is possible to single out leaders who, compared to their competitors, have a significant amount of insurance payments and hold a significant share of the market in terms of insurance premiums, assets and what is important for customer - the proper level of payments, which is confirmed by the amount of insurance claims. In the market of risk insurance of Ukraine the leaders are such system-forming insurance companies as «UNIKA», «IG TAS», «ARSENAL UKRAINE», «PZU UKRAINE», «AXA INSURANCE» and «INGO UKRAINE».

Keywords: *insurance market, concentration of insurance market, rating, assets of insurance companies, level of payments, competition.*

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бойко Л.О. Ступінь монополізації страхового ринку України та його вплив на основні показники діяльності / Л. О. Бойко // Вісник соціально-економічних досліджень Одеського національного економічного університету. – 2011. – № 42. – С.163-169.
2. Гаманкова О.О. Інформаційні вади дослідження ступеня монополізації ринку страхових послуг України / О.О. Гаманкова // Актуальні проблеми економіки. – 2009. – № 10. – С. 80 – 87.
3. Кирилюк А.О. Методика оцінювання рівня концентрації та монополізації економіки / А.О. Кирилюк // Науковий вісник Мукачівського державного університету. – 2016. № 3. – С. 66 –72.
4. Ласточкина М.С. Конкуренция на страховом рынке Европейского Союза: автореф. дис. на получение науч. степени канд. экон. наук: спец. 08.00.14 «Мировая экономика» / Ласточкина Мария Сергеевна: Московский государственный институт международных отношений. – М., 2013. – 27 с.
5. Хитрова Е.М. Проблемы и перспективы развития страховых отношений в условиях повышения концентрации рынка / Е.М. Хитрова // Известия Уральского государственного экономического университета. – 2014. – № 2 (52). – С. 2 –34.
6. Шумелда Я.П. Особливості конкуренції на страховому ринку України / Я.П. Шумелда // Страхова справа. – 2007. – № 2. – С. 16–18.
7. Національна комісія, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг (Нацкомфінпослуг) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nfp.gov.ua/ua/Informatsia-pro-stani-rozvytok-strakhovoho-rynku-Ukrainy.html>
8. Кулінічев П.К. Оцінка факторів впливу на конкурентну позицію підприємства/ П.К. Кулінічев // Вісник НТУ „ХПІ”. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Х.: НТУ „ХПІ”. - 2013. - № 45(1018) - С. 69-75.
9. Независимый рейтинг страховых компаний [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/rating>
10. Insurance Top [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://forinsurer.com/insurancetop_64, https://forinsurer.com/insurancetop_60.
11. Пахненко О.М. Страховий ринок України та країн ЄС: порівняльний аналіз [Електронний ресурс] / О.М. Пахненко, А.Ю. Семенов, М.О. Мілотіна // Економіка та суспільство. – 2017. – №12. – С. 612-617. – Режим доступу: http://www.economyandsociety.in.ua/journal/12_ukr/101.pdf
12. Журавка О.С. Аналіз сучасного стану страхового ринку України [Електронний ресурс] / О.С. Журавка, А.Ю. Васильчук // Ефективна економіка. – 2017. – № 3. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5493>